

Historia 1b

Skolverket

Delprov 2: Materialhäfte

Information

Nedan ser du en ruta med begrepp. Du ska använda minst ett av dessa begrepp när du besvarar uppgift 9 i delprov 2.

I detta häfte finns även tolv källor som du ska använda för att besvara frågeställningen (du behöver inte använda alla källorna). Källorna behandlar ungdomars levnadsvillkor från mitten av 1850-talet och fram till idag. Arbete, studier, fritid och relationer är de perspektiv som står i fokus i källmaterialet.

Till varje källa finns en kort introduktion som hjälper dig att sätta in källan i ett historiskt sammanhang. Denna information kan du använda när du drar dina slutsatser.

Begrepp

Klass/social bakgrund

Aktör och struktur

(Annat relevant begrepp)

Makt

Kön/Genus

Källor

Ungdomar i historien – En fråga om kontinuitet och förändring

Källa 1

Information om källan: Utdrag från ett sockenstämmoprotokoll från 1844 i Skellefteå landsförsamling

[...] ynglingar ej sällan föröfva oljud, slagsmål, svordom och dryckenskap, natt som dag, hvarigenom ordning, husfrid och nattro stördes och sabbaten på alla sätt ohelgades. Sockenmännen, som erkände sanningen häraf och tillika bekräftade, att äfven i byarna, synnerligen de större och folkrikare samma beklagliga förhållande egde rum [...]

Källa 2

Information om källan: I Arbetareskyddskommitténs utredning från 1875 beskrivs situationen för barn och ungdomar som arbetade i fabrik. Myndigheterna oroade sig för den påverkan industriarbetet, vilket kunde uppgå till 16-17 timmar per dygn, innebar för barn och ungdomars utveckling och hälsa. Utredningens förslag motarbetades av företrädare för industrin och från föräldrahåll var reaktionerna blandade då barn och ungdomar bidrog till familjens försörjning.

[...] Att för närvarande den uppväxande industriella arbetarebefolkningen i fysiskt afseende står tillbaka för jemnåriga inom andra samhällsklasser särskildt den jordbrukande, har från flere håll bekräftats. Dess klena kroppsbyggnad och bleka ansigtsfärg, liksom uttrycket af trötthet och slapphet, hafva anförts såsom bevis på arbetets skadlighet. Enligt läkares utsago äro bland arbetarebefolkningen anemiska² och lungsjukdomar samt underlifslidanden ofta förekommande [...] det är inte ovanligt, att minderåriga arbetare, då de börja sin konfirmationsläsning, icke ens kunna läsa, liksom de i allmänhet visa sig slöare och håglösare [...] I fråga om deras seder och uppförande utfaller omdömet ännu ogynsammare [...] även om de vid inträdet i arbete varit skötsamma och välartade, har de sedan tilllegnat sig de dåligaste sidorna hos omgifningen och urartat till sjelfsväld och fräckhet.

(Utredningen beskriver också hur antalet minderåriga arbetare inom industrin förändrats.)

Antal fabriker och manufakturer:

1866	2, 327,
1875	2, 719,

Antal fabriksarbetare:

1866	30, 518,
1875	59, 408,

deribland minderåriga:

1866	5, 482,
1875	11, 408,
1876	13, 122,

[...] Under en tidsrymd af tio år har alltså antalet fabriker ökat endast med 16,8 procent, men antalet arbetare med 94,7 procent och särskildt de minderåriga med 108,1 procent [...]

[...] Under närvarande förhållanden kan man icke med likgiltighet se att en hel samhällsklass i förtid ryckes undan hemmet och skolan och offras åt inflytelser hvilka undergräfvat dess fysiska så väl som sedliga krafter [...]

² Blodbrist.

Källa 3

Information om källan: På fotot taget ca 1890 ser vi Lisa Svensson och Hildur Isaksson paketera tändstickor vid Jönköpings västra tändsticksfabrik. Fotot är hämtat från Jönköpings tändsticksmuseum.

Källa 4

Information om källan: Foto och en artikel från 1896 skriven av tidningsmannen och politikern Carl Nathanael Carlesson. Utöver att skriva artiklar för tidningen Social-Demokraten hjälpte Carlesson också arbetare att bilda fackföreningar. Här beskrivs hur sotarpojkar ville organisera sig. Utdraget är hämtat från författaren Per Anders Fogelströms bok "Okänt Stockholm: en antologi" (1967). I källan beskrivs först hur Carlesson såg på sotaryrket.

[...] Förr steg man genom skorstenspiporna när det skulle sotas, en gesäll eller lärpojke fick klättra upp eller hasa sig ner genom piporna och borsta bort sotet. Mästarens makt var stor till följd av kost- och logisystemet [...] Arbetstiden var fruktansvärt lång, man började vid tre-fyra-tiden på morgonen, hade sedan några timmars middagsrast (då många sov av sig dagens första rus) och fortsatte sedan till sex-sju-tiden på kvällen. I regel hade gesällerna börjat i yrket som småpojkar, många vid sju års ålder – det behövdes småpojkar för att klättra genom de smalaste piporna. Naturligtvis blev det inte mycket bevänt med skolgången varför det nog kan vara riktigt att tala om detta som det mest analfabetiska av alla fack [...]

(Carlesson beskriver sedan hur några sotarpojkar med hans hjälp bildar en fackförening och sedan med växande självförtroende lyckas organisera allt fler sotare.)

[...] På söndagseftermiddagen stod fyra- fem ynglingar vid ett lågt gästet redaktionsbord där bläcket blänkte i springorna och på manuskripten till dåtidens "Social-Demokrat". Det var sotare som ville bilda fackförening. De blyga pojkarna som knappast kunde säga vad de ville hade för säkerhets skull tagit med sig en robust och talför plåtslagare som drastiskt hjälpte dem att uttala yrkets misär [...]

Gruppfoto av sotare taget någon gång mellan 1905- 1910. Fotot finns på Stockholms Stadsmuseum.

Källa 5

Information om källan: Jenny Danielsson, född 1880, skrev 1942 ned följande berättelse om sin ungdom till Folklivsarkivet i Lund.

[...] Fasters yngsta son var i Danmark, jag minns när han kom hem därifrån, han sade ja, nu har jag skaffat dig en fästman, han kommer hit om en fjorton dagar. Jag lyssnade på det och sade jag behöver då ingen hjälp för det klarar jag själv, jag tänkte inte alls på någon fästman då, jag ville endast dansa med pojkarna och gå utan deras sällskap. Ja om fjorton dagar kom han, det var en pojk från Kalfsvik som hette Anders som jag tog avsky för med detsamma. När det sen blev jul kom han åter igen och bjöd båda pojkarna och mig till sitt hem på julabjudning. Det blev jag glad för ty då visste jag att där blev nya pojkar att dansa med och det gjorde vi hela natten tills vi gick hem om morgonen.

[...] Jag minns sen en gång längre fram på vintern så var vi på ett ställe en söndagskväll och dansade, då kom han i sällskap med flera andra pojkar och ställde till bråk. Bland annat så slog han en pojke i huvudet med en träsko rätt eftersom han hade dansat med mig. Jag var riktigt rädd för honom och jag blev glad när han reste iväg till Norrland igen [...]

Källa 6

Information om källan: I utdraget argumenterar Gerda Meyersson för betydelsen av utbildning för de unga flickor som arbetade inom industrin. Meyersson grundade flera verksamheter för detta syfte, bl.a. 'Föreningen Hem för arbeterskor' och 'Centralförbundet för socialt arbete.' Hon var också ordförande för kvinno- och nykterhetsorganisation Vita bandet och drev även ett sommarhem för arbeterskor. Utdraget är hämtat från hennes bok "Arbeterskornas värld. Studier och erfarenheter" (1917).

[...] Ingen som fått inblick i arbeterskornas liv kan undgå att märka att fabrikslivet medför ej blott hygieniska men också sedliga faror, särskilt för yngre kvinnor. De som närmare studerat fabrikslivets inflytande på de unga flickorna i psykiskt hänseende, mena att det tvungna stillasittandet och enformigheten i arbetet med nödvändighet har till följd att då arbeterskorna på kvällen bli lediga tar naturen ut sin rätt, de känna ett oemotståndligt behov att riktigt släppa sig lösa [...]

Häri ligger nog en viss sanning, men som jag flera gånger påpekat träffar man just bland arbeterskorna talrika exempel på kraftiga naturer och fina karaktärer, kvinnor som hålla sig uppe under de största svårigheter, som visa vakenhet för tidens frågor, intresse för bildning, förmåga att med små medel inrätta sitt liv förståndigt och njuta av de glädjeämnen som stå till buds.

Att det icke kan vara nyttigt att redan vid 14, 15 år, då man både fysiskt och moraliskt står i en farlig utvecklingsålder och knappast hunnit inhämta nödtorftiga skolkunskaper, tvingas till stillasittande med ett arbete som endast är halft mekaniska handgrepp, det är tydligt. Och lika tydligt är det att den myckna ledigheten alla kvällar och söndagar, umgänget med kamrater och den råa ton som råder på en del arbetsställen, ej kan vara bra för de unga flickorna. Många dras otvivelaktigt in på dåliga vägar. Läran om de fria könsförbindelserna har också spritt sig med förfärande hastighet [...]

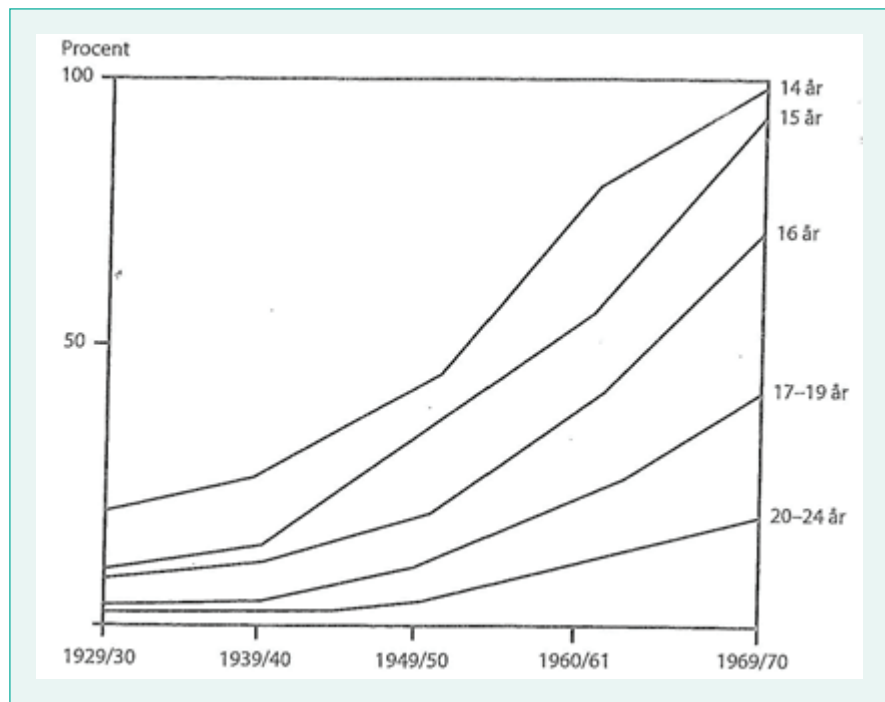
Källa 7

Information om källan: En man, född 1912, berättar i en intervju som gjordes på 1980- talet om sin uppväxt i Västerås och om hur det var att bo trångt. Utdraget är hämtat från Wennhall, J "Från djäkne till swingpjätt: om de moderna ungdomskulturernas historia" (1994).

[...] När jag kom hem om kvällarna då låg mina syskon. Jag fick inte tända en lampa för att läsa någonting eller något sånt. Alltså dröjde jag ute så länge som möjligt. Jag trivdes helt enkelt inte hemma av den anledningen. Och då dröjde man ute hos sina kamrater, man var ju innerligt tack-sam när man fick sitta och diskutera enkla saker inne på ett kafé till klockan elva på kvällarna och sen gå hem och lägga sig. Och sen upp och jobba på Asea, och sen när man kom hem därifrån var det likadant igen.

Källa 8

Information om källan: Diagram som visar andelen ungdomar som gick i skola mellan 1929 och 1970. Utdraget är hämtat från boken "Svensk utbildningshistoria. Skola och samhälle för och nu." (2010) av Gunnar Richardsson.

Källa 9

Information om källan: Två foton och ett utdrag som behandlar värderingar hos 60- och 70-talets ungdomsgeneration. Texten är hämtad från boken "Generation efter Generation – Om tonårskultur, ungdomsrevolt och generationsmotsättningar" (1982) skriven av Andersson, B. A. professor i pedagogik.

[...] Hösten -67 och våren -68 var allmänt oroliga i landet med demonstrationsyttringar av olika slag. Inte bara mot Vietnamkriget. Ungdomar protesterade också mot att de inte hade någonstans att ta vägen, att de saknade samlingslokaler och liknande [...]

(Författaren lyfter särskilt fram två händelser som engagerade många ungdomar.)

Den första gällde en tennismatch mellan Sverige och Rhodesia som skulle hållas i Båstad i början av maj [...] kritikerna menade att det inte var förenligt med vår allmänna syn på Rhodesia och dess behandling av sina svarta invånare att ställa upp i Davis Cup och möta ett vitt lag från Rhodesia. Matchen borde stoppas. Demonstranter från hela landet for i bussar till Båstad och lyckades i stort sett med fredliga medel att stoppa matchen [...]

Demonstranter forcerar grindarna in till Båstads tennisbanor. Fotot är hämtat från Sveriges Radios arkiv.

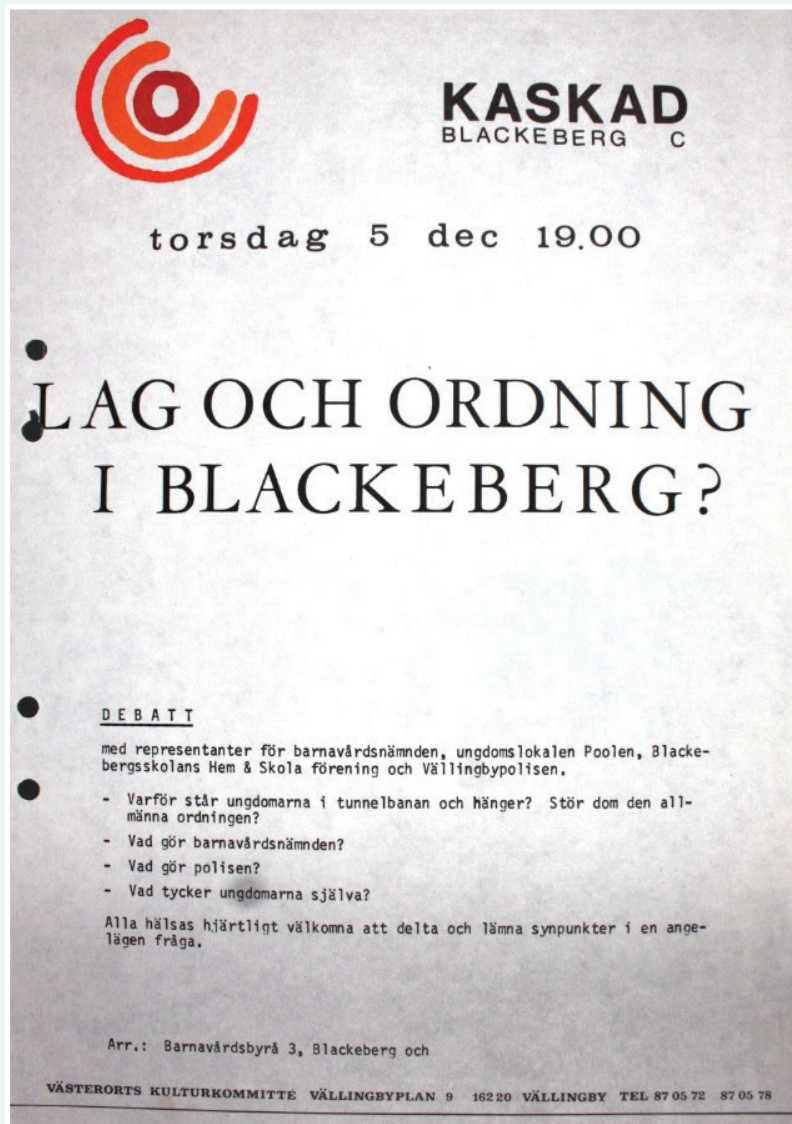
[...] Den andra stora händelsen inträffade i slutet av maj [...] Bakgrunden var den förestående universitetsreformen som skulle genomföras [...] Syftet var att effektivisera universitetsutbildningen och göra den mer anpassad efter näringslivets behov [...] I Stockholm samlades vänsterstudenterna till ett möte i city och ett demonstrationståg, övervakat av 500 poliser. Man avtågar mot kårhuset och resultatet blev känt under namnet Kårhusockupationen.

Utbildningsminister Olof Palme talar till studenterna under kårhusockupationen. Fotot är hämtat från Sveriges Radios arkiv.

Källa 10

Information om källan: En kallelse till debatt angående beteendet hos ungdomar i Stockholmsförorten Blackeberg anordnad av den statliga Barnavårdsbyrån och Västerorts kulturkommitté 1974. Texten är förtydligad under kallelsen.

Debatt

Med representanter för barnavårdsnämnden, ungdomslokalen, Poolen, Blackebergsskolans Hem & Skola förening och Vällingbypolisen.

- Varför står ungdomarna i tunnelbanan och hänger? Stör dom den allmänna ordningen?
- Vad gör barnavårdsnämnden?
- Vad gör polisen?
- Vad tycker ungdomarna själva?

Alla hälsas hjärtligt välkomna att delta och lämna synpunkter i en angelägen fråga [...]

Källa 11

Information om källan: Utdrag från intervju med en 16-årig flicka. Texten är hämtad från boken "Generation efter Generation – Om tonårskultur, ungdomsrevolt och generationsmotsättningar" (1982) skriven av Andersson, B. A. professor i pedagogik.

[...] Det verkar som att de aldrig kan bestämma sig för hur de vill ha det (de vuxna). Bara det passar dem så är allting bara bra. Man betraktas som en liten och okunnig ibland, för det mesta när man själv känner sig vuxen. Men när man vill vara lite barnslig av sig då är man plötsligt så stor, så stor. Så mycket kan man inte ha växt på en liten stund. Många vuxna förstår inte att man vill vara ifred ibland. Kanske man tar hem ett par kompisar och bara sitter och snackar. Då kommer plötsligt lillbrorsan inrusande och ska för en gångs skull göra läxor, i samma stund som vi sitter och snackar och just på ögonblicket. Verkligen mystiskt! Då kommer mamma och säger att vi får flytta på oss för lillbrorsan ska `naturligtvis` få vara ifred.

Ytterligare en sak som många, helst föräldrar inte kan förstå det är t.ex. följande situation: Min pojkvän och jag har suttit hela kvällen ensamma i mitt rum och pratat. Men när han har gått blir det plötsligt ett förskräckligt liv; Tänk att sitta "hela" kvällen och HÅNGLA! Jag blir galen på det ordet! Det är så fult, det låter fruktansvärt illa! Två människor som tycker om varandra och därför vill kramas och pussas, de hänglar inte! Och vad är det som säger att vi kramades hela tiden? Man har faktiskt massor av saker, allt mellan himmel och jord att prata om. Om man ska lära känna varandra så måste man prata. Man har ju faktiskt levt i snart 16 år och det har ju hunnit hända en hel del under de åren som man kan berätta för varandra om. Men även om jag nu har skällt en hel del så säger jag inte att alla vuxna är sådana här. Det finns många som inte är sådana. Det dräller av gulliga tanter och farbröder [...]

Källa 12

Information om källan: Statistik som behandlar andelen ungdomar som genomförde sina gymnasiestudier 2013/14 och andelen ungdomar som visade intresse för vidare studier. Kartläggningen är gjord av Statistiska Centralbyrån (SCB).

[...] Under läsåret 2013/14 gick 330 000 elever i gymnasieskolan i Sverige. Cirka 105 000 av dem gick i avgångsklasserna och avslutar därmed sin skolgång i sommar [...] De flesta svenska gymnasieelever slutför utbildningen med slutbetyg inom loppet av tre år. Det är närmare 7 av 10 som klarar det, och andelen är större bland kvinnorna än bland männen [...] Föräldrarnas utbildning och om man är född i Sverige eller inte spelar också stor roll för hur gymnasiestudierna går. Bland eleverna som har föräldrar med gymnasial utbildning eller med eftergymnasial utbildning var det 66 respektive 78 procent som avgick med slutbetyg inom tre år. Elever som har föräldrar med förgymnasial utbildning gjorde det i betydligt lägre utsträckning. 44 procent hade slutfört studierna på samma tid. Bland eleverna med svensk bakgrund var det 72 procent som slutförde gymnasieskolan med slutbetyg inom tre år, jämfört med 50 procent bland elever med utländsk bakgrund. Många av de som tar studenten i år tänker fortsätta studera. Så mycket som 58 procent, planerar att inom tre år påbörja en högskoleutbildning. Det är en högre andel bland kvinnorna, 69 procent jämfört med 48 procent bland männen [...]